

UMJETNOST DJETINJSTVA

O 35. OBLJETNICI SLIKARSTVA BISERKE ZLATAR MILINKOVIĆ

*P*rije nešto više od trideset godina Biserka Zlatar bila je malena djevojčica koja je u svijet odraslih ušla eksplozivno, vehementnim, ali za dijete (wunderkind) potpuno netipičnim načinom - nakon trogodišnjeg danonoćnog stvaranja - sudjelovanjem na izložbi, najprije skupnoj (Zagreb, 1971.), a brzo nakon toga i samostalnoj i to odmah u Njemačkoj (Frankfurt am Main, 1974.).

Tada petnaestogodišnjakinja, odrastala je u mjestu Gola do kojeg se preko Drave sve do 1964. godine dolazilo isključivo skelom, u Prekodravlju u kojemu su tada postojala samo dva traktora, a asfalt bio samo san; u tom je vremenu potpune izolacije ovog dijela Hrvatske, i prometne i gospodarske i kulturne - pojava Biserke Zlatar, djeteta - slikarice, bila doista jedinstvena: bez uzora i bilo kakvih poduka, a sve u prostoru i okruženju velikog siromaštva koje je graničilo s bijedom.

U različitim područjima umjetnosti uvijek je bilo djece koja bi zasjala poput zvijezde, ostavljajući dubok i neizbrisiv trag i postavljajući pred nas velike dvojbe i pitanja: gdje je granična crta umjetnosti, dokle sežu dječje refleksije, a odakle započinje umjetničko stvaranje? S kojih stupnjeva perspektive možemo promatrati arhaičnu umjetnost, s kojih pozicija, recimo, vrednovati pećinske slike iz Laskoa ili Altamire?

I kod velikog Miroa, Chagalla ili Andrea Masona pronalazimo motive djetinjstva pa oblike života iz najranijih faza njihova razvoja, neobične odnose prema predmetima, zanemarivanje perspektive, jednostavnost i ljupkost crteža, živost i samostalnost boja - pojednostavljeno rečeno, svijet kako se ogleda i raspoznaje u dječjoj fantaziji, oslobođen uvjetovanosti o kojima, prije svega, vodi računa nagon i misao zrelog čovjeka.

Uzmimo za primjer književnost. Francuski pjesnik Arthur Rimbaud, preteča simbolizma i nadrealizma, čudesni je dječak koji je već u 17. godini života ispjevao poznatu poemu "Pijani brod", a još dvije godine ranije pisao i na latinskome (Ofelija) pa taj revoltirani mladić "s poplatima od vjetra" ispisuje zaseban bunt djeteta koje je naglo, možda i nepripremljeno, otkrilo život u loše uređenom svijetu (a bio je tako senzibilan) i htjelo je taj svijet učiniti, ako ne savršenijim, a ono svakako boljim i plemenitijim. Te mladenačke iluzije!

Henry Lefebvre je to zapazio vrlo precizno kad je napisao: "Rimbaud je revolt u čistom stanju: revolt djeteta prema svemu što ga tišti. A što tišti djetinjstvo? Prije svega svakodnevice..."

Naravno, dijete ima poseban način osjećanja i mišljenja. Ako možemo prihvatiti izraz "revolt" u odnosu na (nepodnošljivu) svakodnevicu i na nepravdu, onda isto tako u drugih možemo prihvatiti pomak prema lijepom, traženje onih predmeta, situacija ili okolnosti koje se mogu na zaseban način očitovati u neiskvarenim dječjim osjećajima, u fantaziji, u sentimentima, u traženju prirodnog i slobodnog izraza.

Jasno je da su eventualne paralele s čudesnim i neponovljivim Rimbaudom neprihvatljive u odnosu na Biserku i ne samo zbog toga što ih dijele različiti mediji (poezija i slikarstvo), nego i zbog toga jer je pjesnik bio avanturist, buntovnik, sklon životu izvan bilo kakvih konvencija, nepredvidiv - da bi već u dvadesetim godinama zaokružio pjesnički ciklus - za razliku od slikarice drugačijeg odnosa prema svijetu čiji se likovni svjetonazor čvrsto drži zavičajnog temelja u neprestanom traženju i pronalaženju lijepog: i u pred-

Biserka Zlatar Milinković

1. *Košutice*
2. *Božićna bajka*
3. *Neproživljeno djetinstvo*

metima i u fantaziji, i u prirodi i u životinjama.

Ali, godine kada su zakoračili u svijet "iz kojeg povratka nema", godine kada su ušli u taj svijet odraslih, bile su gotovo iste, mladenačke i nepatvorene, bez iskustva ali zanosne, očaravajuće, baš kao što mladost može biti. S jedne strane "revolt" i odbacivanje svega, ali s druge strane čežnja za lijepim, smirujućim. Jer, s vremenom se bude sumnje, iskustvene nedoumice i vjerovanja samo u egzaktno stanje te težnje da se umjetničko stvaranje zasnuje na njemu, ali umjetnost je, kao djetinjstvo, bila nužna kao što je "nužno da poslije noći dođe zora" (D. Jeremić). Dječji mentalitet, neiskvaren po svojoj prirodi, može u nekih doprinijeti izvjesnom zazoru, ali uglavnom bez određenoga pravca i cilja, stanovitom otporu pa i lakrdijaškom pogledu na svijet i odbacivanju svih vrednota u društvu, mišljenju i oblikovanju. Ali u drugih, a njima se okrećemo, taj neiskvareni, čisti mentalitet djeteta i njegove spoznaje može biti, ne samo temelj za kasnije stvaranje, nego i pouzdan oslonac, stalna učiteljica života u kojem se gleda pozitivno, pronalaze estetski porivi i smisao za lijepo.

Isto tako, povijest poznaje mnogo djece ili mladih ljudi koji su doista stvarali umjetnička djela. Mali genijalci. U glazbi, primjerice, W. A. Mozart koji je u šestoj godini (dvije godine prije nego što je B. Zlatar počela slikati) počeo skladati menuete, nekoliko godina kasnije sonate a u jedanaestoj godini života napisao operu, a sva se ta djela i danas izvode!

No, stvaralačka energija djece ne može koristiti u svim umjetničkim granama: tamo gdje su razmišljanje i općenito životno iskustvo i različite opservacije mnogo više potrebni od slobodne igre i mašte dječjih psiha, ima manje uspjeha pa će, u smislu toga, dječja duša mnogo više napraviti u poeziji, glazbi ili ranije, u slučaju Biserke Zlatar u slikarstvu, nego recimo u pisanju drama, romana, u filmu, itd.

Zašto toliko riječi o odnosu djeteta i (u) umjetnosti? Zašto te analogije s pjesničkim ili glazbenim genijima? Prije svega zato jer vrijednost dječjih elemenata u umjetničkom stvaralaštvu sastoji se u tome što to stvaralaštvo zahtijeva neposrednost, svakako svježinu i originalnost, a to su, uz druge, osobine koje djeca imaju u najvećoj mjeri (još su nepodložna raznim klišejima).

Slikarstvo Biserke Zlatar i danas je sačuvalo onu dozu neposrednosti, jasnoće i svježine, oblikujući se sve više u profinjenosti i preciznosti, svakako i u virtuoznosti, ali zadržavajući prije svega ono što je poteze kista krasilo i u vremenima kad je nad prekodravskim ravninama upijala i duh slobode (čitajući i Rimbauda i Preverta), a sve u dosluhu i u posebnim tajnim vezama s tada netaknutom prirodom.

To slikarstvo i danas je sačuvalo nužnu nadmoć senzibilnosti, to je djelo sretan spoj razuma i mašte, us trajnosti i, prije svega, osjećaja. A što će se više sačuvati svježina vizije gledana iz kuta djeteta u mnogome pretočena na zanosni, topli dio djetinjstva i zavičaja - utoliko će i dalje rasti raskošno djelo uspomena, zapravo pun pretinac predmeta svojevrsnog relikvijara čija je slikovna poruka jasna, plemenita - jednom riječju - humana.

U malom autobiografskom zapisu, lirskom i sentimentalnom - kakvo je i njezino djelo - u povodu posljednje izložbe u Zagrebu Biserka Zlatar-Milinković je, između ostalog, zapisala: "...Postoji područje kojim teče brza i silovita rijeka, postoji priobalje prepuno rukavaca, šiblja i naplavina... Rijeka u kojoj silovita matica nosi i valja otkinuta debla kao da neki veliki Titan izmjerava svoju snagu... Postoji rijeka uz koju drveće treperi, uz koju se valja i kotrlja otrgnuta mahovina i natrulo granje i lišće, rijeka koja stvara svoje magične likove, uz koju se mogu zamišljati prekrasni oblici, čudesne slike, rijeka koja svojom silinom uzbuđuje noseći sve pred sobom. Teče jedna rijeka i uz nju brojne uspomene. Svijet čudesa koji i misli-ma mogu stvoriti u Prekodravlju u magičnom okruženju zvanom zavičaj. A uz rijeku humci, visoko grmlje, izrovani putovi, nedaleke šume s brojnim krčevinama, i vjetrovi koji nisu duga zamaha: za tren mogu odlepršati nekuda daleko..."

I dalje teče taj lirski monolog: "... Nebo nad mojim zavičajem posebnog je sklada boja. Kao da je neki neznani slikar izmiješao najljepše tonove i tamne i plamteće i azurnoplave i zagasitosmede. Često sam gledala tu golemu azurnoplavu prazninu koja se prostirala iznad zelene, prostrane ravnice. Zelena panorama u svoja je njedra ulijevala obrađene oranice, livade, zakriljujući čitav taj prostor finim nitima, poput velike a tanke paučine. To je moje Prekodravlje. Samo djelić (ali meni najdraži) panonske zemlje, to je spektar najrazličitijih boja koje odmalena nosim u sebi, to su strništa i travnjaci, to su vrtovi, voćnjaci i putovi, to je grmlje, hirovita i silovita Drava, to je malena, izlomljena kora drveća, napušteni rukavci, prekrasni zalasci sunca, to su paprati, šipražja i trstika, pjeskovito ili šljunčano priobalje, sprudovi, brzaci i virovi, a iznad svega zemlja, rodna i plodna, mitski prostor, zemlja iz koje smo proizašli i u koju ćemo se vratiti..."

Zavičaj je u tom smislu doista mitski pra-početak oko kojega se sve vrti: to je područje neiscrpane inspiracije i prostor vječna vraćanja. Prekodravlje je, nakon svjetske ratne kalvarije, i to ne samo zato što je granični dio, prostor bez ikakve duhovne klime: okrajci rata osjećaju se još desetljećima, i u pedesetima, a isto tako i šezdesetim godinama. Kultura je prognana riječ, općenito, kulturni obzor je nepoznanica. Postoji zadruga kao preostatak ranosocijalističkog načina upravljanja, potom policija, škola, duga razrovana cesta, obližnji prirodni biser - rijeka Drava, ali dugi niz godina neukrotiva, razuzdana i (pre)brza pa je često izlazila iz korita ili čak mijenjala svoje putove i tokove. Ljudi su, fizički i psihički ranjeni od posljedica tek minula rata, uglavnom okrenuti poljoprivredi. Sama granica, s jedne strane (i to granica koja je tih godina vrlo nemirna, primjerice 1948. pa 1956. godine!), a s druge, prirodna prepreka u nepredvidivoj Dravi čini čitavo ovo područje još više odvojenim, zatvorenijim. Ljudi su do željezničke pruge trebali petnaestak kilometara pješice pa zatim skelom. U takvim uvjetima koji su iznijeti tek ad hoc, a stvarnost (sagledana detaljnije) bila je još mnogo gora, duhovna je klima bila doista na nikakvoj razini. Nije je bilo.

Pa kad se u takvim i tim trenucima pojavi slikarica Biserka Zlatar, tada dijete, i snagom svoje volje i talenta postigne još u mladim, nejakim godinama, slikarski boom, onda to zaslužuje svakako (i) sociološku analizu.

No, vratimo se zavičajnom trenutku. Sagledavši (doista ukratko) svu muku i jad življenja poslijeratne Gole, mogli bismo se priupitati: pa zar za takvim Prekodravljem valja žaliti? Je li to zavičaj koji se nosi u srcu, je li to prostor koji će izazvati sentimente? Svakako. Jer, čovjek po prirodi potiskuje u sebi loše uspomene, a sjeća se samo lijepih trenutaka, sreće, radosti i zadovoljstva.

Tako je i sa zavičajem koji se ne reflektira kroz siromaštvo, nego se u slikaričinu životu ogleda kroz uspomenu na prve bojice koje je dobila, svemu usprkos, o čemu svjedoči: "... Za Božić 1967. godine dobila sam uljane bojice. Bila je to neopisiva sreća, mojem ushitu nije bilo kraja, a to nenadano zadovoljstvo teško je uopće opisati: I tako je zapravo počelo..."

Slike zavičaja i danas su vrlo snažne jer motivi s tih slika uvijek imaju, bar u naznaci, malu ili ponekad veću vezu sa zavičajem, s doživljajem najranijeg djetinjstva, s predmetima koji su je okruživali ili o kojima se samo sanjalo u nemogućnosti da ih se pobliže upozna, pogladi, razgleda... A sam prostor ima neke zasebne miomirise, naročito s nepreglednih polja i oranica. Drveće ima posebne oblike za što se pobrinula rijeka Drava čije su naplavine i česta razlijevanja prouzročila procvat najrazličitijeg cvijeća i bilja. I onda slijedi niz slika "...duhovno je to i slikarsko srodstvo s onim davnim renesansnim osjećajem uzvišenosti i ljepote u čistoći prirode kao kod, primjerice, Boticellijeve Primavere (Stanko Špoljarić) dok opet Josip Depolo zamjećuje da se "... u Biserke Zlatar nije samo vraćala jeka kulture kao barbantskog realističkog slikarstva, nego su se vratili i intimizam i poetičnost europskog građanskog slikarstva u njegovoj najboljoj tradiciji mrtvih priroda... (a) u virtuoznosti tog slikarstva treba tražiti i određene referencije s hiperrealiz-

mom šezdesetih, dakle, s trendom koji je u tvrdavi avangarde izveo - državni udar figuracija..."

Uzmimo za primjer svega nekoliko motiva koji se češće pojavljuju na slikama, a sve bismo lako mogli podvesti pod sintagmu "zavičajna škola". Recimo, jedan od animalnih motiva, konji, koje je tako bravurozno na neponovljiv način slikao i slikaričin daleki duhovni srodnik, njemački slikar Albrecht Dürer, na kojeg bi se također mogle odnositi opaske s početka teksta o djeci, djetinjstvu i umjetnosti jer je isto tako, već u mladim godinama, naslikao svoju znamenitu Apokalipsu.

Slikajući mnogo konja u raznim situacijama, ali najčešće ipak u trku, savršeno je izučila harmoničnost tijela ove životinje čijim su se proporcijama bavili mnogi umjetnici (i u srednjem vijeku, pa renesansi...) istražujući nemiran pokret, snagu pa lepršavost ili moć ove prekrasne životinje čija je povremena razuzdanost ili veličanstvena koordinacija pokreta u trku u mnogih izazvala divljenje pa i neku iracionalnu strast. Od mnogih slika uzmimo za primjer onu s nazivom "Neukročena ljepota" (1995.) gdje je sjajno prikazano brzo trčanje, galop, ove, po svemu jedinstvene, životinje i svakako ne slučajno izabrane kao motiv. Minuciozna tehnika dotjerana do potpune preciznosti dopustila je autorici prikazivanje čak i sjaja dlake kod životinje.

Elegantan konj u brzom trku, sam na livadi prepunoj busenja trave čija se zgusnutost idealno preklapa s pozadinom u zelenkastim ili smeđim tonovima što zajedno sa životinjom u prvom planu odaje ne samo profinjenost koja skriva neku zapletenu silnu moć (sličnu poput Leonardovih slika), nego i nešto što ovakav motiv životinje same u prirodi, nespутane i rasterećene bilo kakvih stega i uzdi, može asociirati: to je sloboda, to je radost života. Vijoreći se, dlake grive i repa, zatim napeti mišići snažne životinje u skladnom trku, istinski predstavljaju odu slobode koja je sve veća što je prostor veći, usamljeniji, a potrebe za bilo čime sve manje. Sloboda pa i u "neukročenoj ljepoti" doista je "kora hljeba" (V. Parun) jer u ovoj slici pa, uostalom i u čitavoj "zbirci" konja, nema ništa što ne bi bilo čisto i dostojno. Radi se o preciznom prikazu istinskog života, toliko veličanstvenom i jasnom, toliko jednostavnom - u mjeri kako to i sama priroda ili njezini izdanci i mogu biti: pred nas je jasno postavljen duhovni smisao slike čija se ukupnost ne slama u prvoj interpretaciji; koliko se jedan takav rad više promatra, toliko se dublje u nj ulazi i otkriva nam se različiti aspekti umjetnine. Misli na jednu takvu sliku koja nas duboko oplemenjuje, asociira i uzbuđuje - znači voljeti, smiješiti se i osjećati. Osim toga znači i najpotpuniju svijest o osobnom proživljavanju jer priroda je onaj sklad koji se sam sa sobom nadopunjuje.

Pišući o tom slikarstvu, Grga Gamulin je upozorio "...da može svakog trenutka prijeći i zaista često prelazi u ono što ponekad nazivamo magičnim realizmom..."

Simbolika cvijeća, jednog od dominantnih motiva ovoga slikarstva, otkriva svu virtuoznost autoričina kista, izašavši upravo iz sinteze svih suprotnosti što ju je pratila od najranijih dana (s jedne strane siromaštvo, a s druge neizmjerena roditeljska ljubav, brižnost), stopivši tako različita iskustva i duševna stanja što je rezultiralo, uz nužnost doživljenih iskustava, kompletiranjem umjetničke ličnosti kojoj se "... u snu pričinjalo da ponekad živi među tako lijepim stvarima da bi - kada bi one postojale u stvarnosti - bila naj sretniji čovjek", kako je jednom rekla.

Cvijeće je u slikarstvu Biserke Zlatar-Milinković iskazalo najčešći motiv uz apsolutnu zrelost u promatranju i prikazivanju, pokazujući svu poetsku ljubav prema prirodi. Mnštvo vlati trave, najrazličitije cvijeće, poseban odnos boja, svjetlost, očaranost i svježina prvotnoga dojma, profinjenost i sklad u odnosima, opstojnost ljiljana, prijemljivost ljubičica otkinutih u sićušne latice, razni cvjetni grmovi kao piramida ljepote, najrazličitiji cvjetni oblici - elipsast, visoki, okrugli - bodljikavo cvijeće, asparagusi i puzavci, bršljani i filodendroni, paprati i bromelije, anemone i karanfili, česte ruže i gerberi pa gladiole, kukurijek i tulipani uz brojno drugo cvijeće raznih naziva i izraza u neobičnim aranžmanima, koloristička su slika bez

4. Neukročena ljepota

premca jer "...Postoji rijeka i unutar te rijeke jedna duša u toj matici koja plove na krilima svojeg pogleda na svijet - brodom - koji je njezin, i u koji se mogu ukrcati samo putnici čiste i plemenite duše ... u tom prostoru postoji rijeka na čijim se valovima ljuljaju male lutke, na čijoj površini plove otrgnute cvjetne laticice, poneka istrgnuta stranica knjige pjesama, a uz obale čuje se fini, skladni, neponovljivi ton neke stare violine, dok vitki konj trči poljem. U staroj škrinji uspomena i danas nastaje nacrt za neku novu sliku..." (iz autobiografskog zapisa)

Na desetinama slika velikog formata iza kojih stoji neizrecivo mukotrpan rad i ogromna strpljivost (jer "hiperrealistična magičnost to i zahtijeva), prelama se specifičan duhovni obzor često upotpunjen glazbalima (najčešće violine) i cvijećem, knjigama i lutkama. Pjesnici su također pažljivo odabrani: od lirika par excellence Cesarić koji svojom poezijom može izmamiti i suzu, do vječnog tragača, pustolova i boema Ujevića koji ... "put putujem..."

Pa, po čemu je onda posebnost umjetnosti biserke Zlatar-Milinković, pita se Stanko Špoljarić i, između ostalog, odgovara: "...Ponajviše u tome što se ništa ne događa samo radi sebe. Integrirala se blistava izvedba sa življenjem umjetnosti pa je rutinsko u gradnji došlo u drugi plan, a sam motiv varijacijama odabranog uvijek je novi. Biserka razvija nit poetskog realizma koji iz svojeg intimnog sadržaja dolazi do pojavnosti koja oduševljava uvjerljivošću stvarnosti... Pristala je dati nekim mrtvim prirodoma muzejski stih, gledajući zadivljeno i barokno svjetlo i francuske slikare elegancije osamnaestog stoljeća. No, ništa nije preuzela. Njezina uvjerenost da je ljepota u svakodnevnom pa i u odbačenom, bila je presudna za izgradnju stila. U svoj život nije željela unijeti ništa ružno što bi pokvarilo san o ljepoti. Biserka Zlatar imala je i ima snagu kojom svaka slika ima "ono nešto" što nije podložno likovnim analizama, a duh je i dah prave umjetnosti..."

Tridesetpet godina traje taj, otvoreni slikarski roman tako sugestivno pisan: od onih prvih dana kada je mala kišica imala zamamne i neponovljive mirise, recimo jorgovana, do sudara s grubim realitetom u kojem su stakla završavala na prozorima staje (jer blago je svakako bilo najvažnije). Sve je veći i brojniji slikarski roman kao vjerni nastavljatelj ljepote koja, inače, traje vjekovima, a ta ljepota u nastojanju da se odupre nestanku u prostoru i vremenu, zapravo je pravi pokretač umjetničke zamisli i realizacije.

Ljepota, posebice u likovnoj sferi, kojom se čovjek probija do svoje katarze ili smirenja, ljepota kojom je opčinjen i koja ga oplemenjuje, očovječuje, nužnost je koja se rađa iz dubine ljudskih potreba. Svaka je ljepota događaj za sebe jer ona je "obećanje sreće" (Stendhal), ona u sebi ima i nešto omamljujuće, neš-

to zagonetno, svakako poticajno.

Slika je u pravilu duhovni autoportret autora, vanjski znak smisla postojanja jednog života. Gotovo isključivo na temelju vlastitih iskustava i saznanja Biserka Zlatar-Milinković uspijeva ostvariti svoj osobni izraz i likovno predočiti i izraziti Podravinu, a unutar toga zavičajnog korpusa sa svim svojim specifičnostima, pred nama se prostire niz djela slikanih neobično inventivno, potpuno promišljeno, slobodno pa cjelini "...ostvaruje jedno od najosebujnijih sinteza formalnih iskustava podravskog slikarskog kruga..." (Vladimir Maleković).

Za razliku od većine drugih slikara ovoga kruga, u nje je vrlo primjetan snažan, ne samo lirski, nego i književni predložak. Odnosi se to, ne samo na djela gdje je (djelomice) knjiga kao motiv u prvom planu (ili tinta i pero kao pouzdan znak asocijacije), nego i na mnoštvo slika gdje je literarna komponenta tako uočljiva.

Uostalom, mnogo je pisaca i slikara vezalo svoja djela uz jedan prostor temeljito ga ispitujući tako da se to djelo i to ime tako međusobno prožimaju da nerijetko čine zasebnu sintezu, čvrstu i neraskidivu strukturu isprepletenu snažnim poveznicama. Veliki Joyce književno je oživotvorio Dublin, uvijek zagonetnu i nepredvidljivu Irsku, Gauguin je slikao "raj na zemlji" - Tahite - našeg Krležu povezujemo uz blatnu Blitvu, jednom riječju, Panoniju, Otona Glihu prepoznat ćemo po (primorskim) gromačama, Andrić će nam gotovo svakom rečenicom približiti Bosnu (kakve danas više nema), kad pogledamo na sjenovite, tek malo osvijetljene krovove i zvonike baroknog Varaždina, znat ćemo da je pred nama Stančić, a masivnu, valovitu zemlju, terru Podravinu, znao nam je temeljito predočiti danas već, nažalost, pomalo zaboravljeni Josip Turković. Kao što ćemo elegični i tužni sonet znati vezati uz Jesenjina, a odu čežnje i zaborava uz Galovića, tako, recimo, Biserka Zlatar-Milinković pred nas uvjerljivo prostire slapove cvijeća ili gotovo mistički odnos prema životinjama čija je ljepota neporeciva, a taj ciklus Animalia ističe se jednostavnim i dostojanstvenim prikazom koji pomiruje i čistoću i snagu, moć i eleganciju, dominantnost i nježnost.

A onda opet cvijeće, najrazličitijih oblika i boja kao da tkalja - priroda - tka svoju sretnu viziju sna: prelijevajuće bogatstvo boja, radosno i zamamno, čudesno i opijajuće mirisno. Te su slike čulno neposredne, pokatkad sabijene, prepune izraza radosti u svojoj ljepoti boja, raznih obliča - cvijeće kao stalna artistska potreba i preokupacija, poput rijetkih vrela pravih i iskrenih ljudskih inspiracija, kao izraz duhovne riznice koja se stalno nastavlja.

I dok cvijeće, kao ranije pejzaži ili mrtva priroda, pa općenito i ta patina starine u prikazu raznih predmeta - u kojima možda dominiraju glazbala i knjige - na nas ne djeluje toliko motivom, koliko osjećanjem koje iz njih zrači i predstavlja više ispovijest slikarice, nego sam(o) lirski opis u kojem dominira i melankolija i smirenost pa ponegdje oduševljenje i radost, svakako zanos, dotle postoji i jedan ciklus slika pajaca čija je višeznačnost zasebna: nije slučajno vrijeme u kojemu ciklus nastaje (posljednji ratovi) pa dok jedni pajaci rastežu harmoniku, dotle drugi na tankoj niti ekvilibriraju sa Zemljom na prstu.

I dok nas pajaci, koji neodoljivo podsjećaju na homo politicuse, doista vrte na malom prstu u svojoj važnosti prolaznosti i ništavila, postoji, usuprot tim nagonima, duhovna ravnoteža u nastojanju da se u prirodi i u čovjeku pronalazi lijepo kao ona konstanta koja će u nama prevladati.

Na toj se piramidi pri vrhu nalazi i dugodesetljetno stvaralaštvo Biserke Zlatar-Milinković, samoiznikle slikarice iz Podravine, prostora koji se pokušava zadržati na kulturnoj karti Hrvatske.